

Ülevaade vägivallast loobumise toetamise teenusest Eestis 2020. aastal

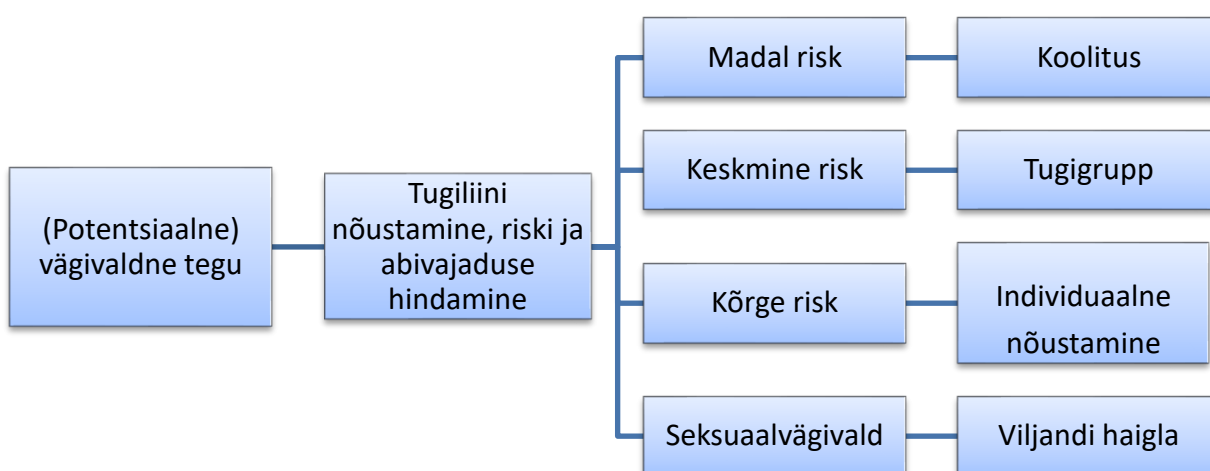
Virve Kass, ohvriabi nõunik

01.12.2020

Esmane psühhosotsiaalne nõustamine – vägivallast loobumise tugiliin

Ohvriabi avas 25. mail 2020 vägivallast loobumise tugiliini. Detsembris 2020 töötab ohvriabis kaks tugiliini koordinaatorit, kes pakuvad esmast psühhosotsiaalset nõustamist vägivallast loobumiseks. Nõustajate poole pöördumine on tasuta ning esimese kontakti saab luua telefoni 660 6077 või e-posti tugiliin@sotsiaalkindlustusamet.ee teel. Vestluse käigus teeb nõustaja esmase riski ning abivajaduse hindamise ning planeerib edasise sekkumise (nt tugigrupi, sõltuvusravi või individuaalse psühholoogilise nõustamise soovitamise). Vajadusel jääb koordinaator vägivalda kasutanud isikut pikaajaliselt toetama, sh on võimalikud näost näkku kohtumised nõustamiseks. Koordinaatorid vahetavad informatsiooni koostöövõrgustikuga – kõige sagedamini ohvriabitöötajaga, et saada terviklikku pilti pere abivajadusest ning planeerida parim sekkumisplaan vägivalda ennetamiseks.

Sisulise töö planeerimisel on tugiliin võtnud eeskuju Suurbritanniast, Norrast ning teinud koostööd WWP Euroopa võrgustikuga. Nõustajad kasutavad motiveeriva intervjuerimise tehnikat ning on välja töötanud vestluseplaani, kus on küsimused, millest töös lähtutakse. Pikaajalise sekkumise valimise protsessi abistab joonisel 1 väljatoodud skeem.

Joonis 1. Ohvriabi vägivallast loobumise toetamise teenuse klienditöö skeem.

Info tugiliini kohta on avalikult üleval veebis ja igal inimesel on võimalik tugiliinile pöörduda¹. Tugiliini koordinaatorid on infomaterjale jaganud koostööpartneritele ning kokkulepped on tehtud politsei, prokuratuuri ja kriminaalhooldusega tugiliini info andmiseks. Politseiga koostöös toimub proaktiivsete vestluste pilootprojekt, mille raames pakutakse igale esmakordselt lähisuhtevägivalla kuriteos kahtlustatavana kinnipeetule võimalust tugiliini nõustajaga kohtumiseks. Prokuröridele ja ohvriabitöötajatele on antud info, et nad võivad panna üheks kohustuseks tugiliini nõustamisel käimise. Tugiliinile võivad pöörduda nii vägivallatsejad, kannatanud kui ka spetsialistid. Tabelis 1 on toodud esmakordsete pöördumiste arv pöörduja rolli järgi.

Tabel 1. Tugiliini esmakordsete nõustamiste arv pöörduja rolli järgi

Pöörduja roll	Mai	Juuni	Juuli	August	Sept.	Okt.	Nov.	Kokku
Vägivallatseja	1	1	15	9	16	21	32	95
Lähedane	1	2	2	4	7	9	5	30
Spetsialist				1	4	4	14	23
Kokku	2	3	17	14	27	34	51	148

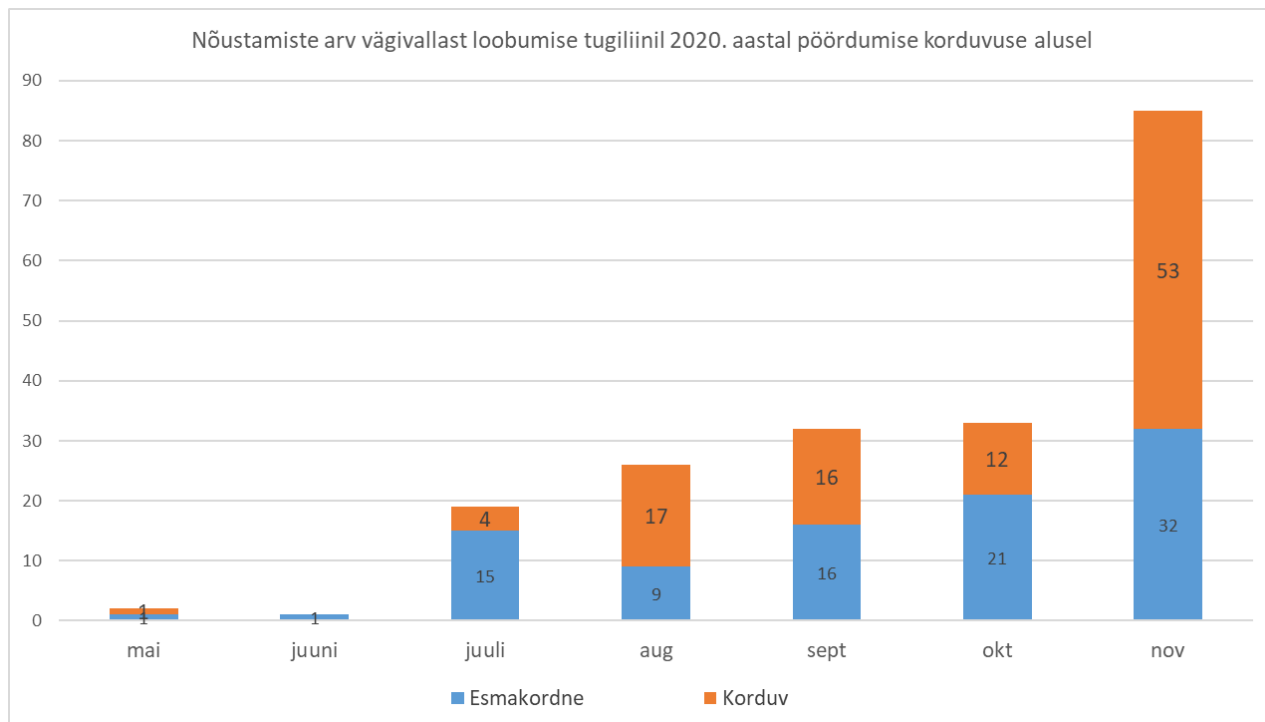
Tugiliini esmane roll on toetada vägivaldselt käitunud isikuid. Järgnevalt on välja toodud täpsemalt vägivalda kasutanud isikute nõustamiste info. Tabelis 2 on toodud esmakordsete nõustamiste arv suunaja põhjal. Enim vägivalda kasutanud isikuid on tugiliinile suunatud või tugiliini kohta info saanud politseist või ohvriabist. Muu suunaja koondab endasse lastekaitse, KOV sotsiaaltöötajate, kriminaalhoolduse ja teiste koostööpartnerite poolt suunatud kliendid.

Tabel 2. Tugiliini esmakordsete nõustamiste arv vägivalda kasutanud isikutele

Suunaja	Mai	Juuni	Juuli	August	Sept.	Okt.	Nov.	Kokku
politsei			7	3	4	10	8	32
ohvriabi			3	2	8	3	9	25
prokuratuur			5		1	2	3	11
pöördus ise	1	1		2	1	2	4	11
muu				2	2	4	8	16
Kokku	1	1	15	9	16	21	32	95

¹ Ohvriabi koduleht. 2020. Tugiliin. Veeb: www.palunabi.ee/tugiliin

Paljude klientidega toimub mitu nõustamiskohtumist, kuni on tekkinud võimalus suunata pöörduja edasi muule teenusele või vägivallarisk on maandatud. Joonisel 2 on toodud välja tugiliinil teostatud nõustamiste arv esmakordse ja korduva pöördumise alusel.

Joonis 2. Nõustamise arv vägivallast loobumise tugiliinil pöördumise korduvuse alusel

Tugiliini nõustamiste arv näitab, et koostöövõrgustiku ja üldise elanikkonna teavitamine toimib ning üha enam inimesi pöördub tugiliinile. Selleks et esmakordsete pöördumiste tõusva hulgaga toime tulla on ohvriabis plaanis värvata veel üks tugiliin koordinaator. Selleks et vähendada korduvnõustamist on plaanis parendada pikaajalise nõustamise kättesaadavust, sh korraldada hange 2021. aastaks pikaajalise nõustamise osutamise teenusepakkujate leidmiseks neljas Eesti piirkonnas.

Edasised sekkumised – nõustamine, tugigrupid, koolitused

Kui vägivaldne käitumine on juba juurdunud, on vajalik pikem tugi käitumismustri muutumiseks. Sekkumise valik sõltub vägivallaliigist. Võõraste vastu suunatud vägivaldse käitumise puhul on abiks erinevad agressiivse käitumise vähendamisele suunatud programmid, nt õigusrikkujatele pakutakse Eestis programme „Viha juhtimine“, „Agressiivsuse asendamise treening“ ja „Seksuaalkurjategijate rehabilitatsiooni programm“².

Lähisuhtes toime pandud vägivalda korral on head tulemust näidanud grupis tehtav töö, kui see on toetatud individuaalse nõustamisega. Madala vägivallariski korral (esimene või vähetõsine vägivallaakt) on head tulemust näidanud suhtlemiskoolitused. Näiteks pakutakse Eestis PREP koolitust paarisuhte parandamiseks³ ja vanemlusprogrammi „Imelised aastad“⁴.

Keskmise ja kõrge riski puhul on vajalik pikaajalisem sekkumine.

Eestis on hetkel kasutusel neli sotsiaalprogrammi lähisuhtes vägivalda kasutanud isikutele:

- 1) Vanglas ja kriminaalhoolduses pakutav sotsiaalprogramm „Pere- ja paarisuhte vägivalda vähendamine“¹
- 2) MTÜ Vaiter pakutav programmid „Hoolivad isad“⁵ ja „Vägivalda kasutavad naised“⁶
- 3) EELK Perekeskus⁷ ja MTÜ Hingekeel⁸ pakutavad sotsiaalprogrammid „Sisemine kindlus“ ja „Löömata teekond“

Programmid „Löömata teekond“, „Vägivalda kasutavad naised“ ning „Pere- ja paarisuhte vägivalda vähendamine“ on üle võetud Soomest ja kohandatud Eestile sobivaks. Programm „Sisemine kindlus“ töötati välja Eestis. Programm „Hoolivad isad“ sai alguse Kanadast ning on tänaseks kasutusel ka Austraalias, USAs, Suurbritannias, Lätis, Sloveenias ja Saksamaal⁹.

² Justiitsministeerium. Vanglateenistus. 2020. Sotsiaalse rehabilitatsiooni programmid õigusrikkujatele. Veeb: <https://www.vangla.ee/et/taasuhiskonnastamine/sotsiaalse-rehabilitatsiooni-programmid-ogusrikkujatele>

³ SA Väärtustades Elu. 2020. Paarisuhte Rahulolu Edendamise Programm. Veeb: <https://prep.ee/>

⁴ Tervise Arengu Instituut. 2020. Vanemlusprogramm „Imelised aastad“. Veeb: <https://tarkvanem.ee/koolitused/imelised-aastad/>

⁵ MTÜ VAITER. 2020. Programm „Hoolivad isad“. Veeb: <https://vaiter.ee/hoolivad-isad/>

⁶ MTÜ VAITER. 2020. Programm „Vägivalda kasutavad naised“. Veeb: <https://vaiter.ee/vagivalda-kasutavad-naised/>

⁷ EELK Perekeskus. 2020. Sotsiaalprogrammid. Veeb: <https://perekeskus.eu>

⁸ MTÜ Hingekeel. 2020. Programmid. Veeb: <https://hingekeel.ee/programmid/>

⁹ Caring Dads. 2020. Find a Caring Dads Provider. Veeb: <https://caringdads.org/for-dads>

Vägivallast loobumise toetamise teenuse mõju

Kriminaalhoolduses on Eestis kasutusel olnud kaks programmi – 2006 - 2010 osutas MTÜ Vägivallast Vabaks teenust „Rehabilitatsiooni-tugigrupp pere- ja suhtevägivalla kuriteo sooritanud meestele“ ning alates 2011. aastast osutatakse vanglateenistuse ametnike enda poolt programmi „Pere- ja paarisuhtevägivalla vähendamine“¹⁰. Rehabilitatsiooni tugigrupis osalenutest enamik hindasid programmi vajalikuks – nähti, et programmi läbimine aitas mõista oma käitumist ning leida alternatiive vägivaldsele käitumisele¹¹.

MTÜ Vägivallast Vabaks koostöös TÜ Rakenduslike Uuringute Keskusega töötas välja 2014. aastal programmi „Sisemine kindlus“. „Sisemise kindluse“ osalejad on hinnanud tugigrupi mõju positiivseks – kõik uuringus osalenud väitsid, et nad pole pärast programmis osalemist vägivaldselt käitunud ning enamik tõi esile, et suhe partneriga on paranenud¹².

Sotsiaalkindlustusameti töötajad on kogunud tagasisidet tugigruppides osalenud inimestelt ning nende lähedastelt. Süsteemne tagasiside küsimine toimus märtsis 2020, kui telefoni teel koguti tagasisidet 20 mehelt, kes olid osalenud „Sisemine kindlus“ või „Löömata teekond“ programmis. Meeste tagasiside oli valdavalt positiivne ning toodi välja, et peale grupis osalemist on kergem oma käitumist kontrollida. Mehed väljendasid vajadust jätkutoe järele.

Programm „Hoolivad Isad“ on Eestis kasutusel 2020. aasta algusest. Esmased hinnangud programmile on positiivsed – grupijuhid toovad välja, et muutus mõtte- ja käitumismustrites on näha enamiku grupis osalenud meeste puhul. Pikemad mõju-analüüsid on plaanis 2021. aastal, kui programmi läbimisest on meestel möödunud pool aastat, siis kogutakse tagasisidet nii programmis osalenutelt, nende lähedastelt kui ka perega kokku puutunud spetsialistidelt.

SA Väärtustades Elu on hinnanud PREP paarisuhtekoolituse mõju ning leidnud, et osalejad hindasid oma suhet pärast koolituse läbimist turvalisemaks ja eluga rahulolu suurenes¹³.

¹⁰ RAKE. 2013. Perevägivalla kuriteos süüdimõistetutele suunatud sekkumisprogrammid Eestis. Veeb: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/rake_2013_eesti_rehabilitatsiooniprogrammide_analuu.pdf

¹¹ Rahn, R. 2009. Kriminaalhoolduse all olevate lähisuhtes vägivalda kasutanud meestele määratud rehabilitatsiooniprogrammi mõju. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. Veeb: https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/1486/2009_%20R%C3%A4hn.pdf

¹² Vaher, G. 2018. Lähisuhtevägivalla katkestamise mudeli mõju mehele ja tema perekonnale. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. Veeb: https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2137/L%C3%B5put%C3%B6%C3%B6_Vaher%20Ge%20rli_2018.pdf

¹³ Konstabel, K. 2016. PREP paarisuhtekoolituse mõju-uuring. Veebis kättesaadav: https://prep.ee/wp-content/uploads/2015/05/0_PREPraport-2.pdf

Üksikisikukoolituse mõju oli sarnane – võrreldes kontrollgrupiga oli koolitusel osalenutel näha positiivne muutus eluga rahulolus, suhtlusstiilis paranemises ja konfliktide lahendamise oskustes¹⁴. Samas on oluline märkida, et PREP koolitustel on suurem osa osalejaid vabatahtlikult liitunud ning vaid väiksem osa on varasemalt suhtes vägivalda kasutanud. Samas on ohvriabi poolt teenusele suunatud pered esile toonud, et nende suhtele mõjus koolitusel osalemine positiivselt ja vägivalda vähendavalt.

Ohvriabile on edastatud tagasisidet kannatanutelt ning koostöövõrgustikult tugigruppide ja koolituste mõju kohta. Valdavalt nähakse positiivset mõju ning vajadust vägivaldast loobumise toetamise teenust vägivalda kasutanud isikutele senisest enam pakkuda. Siiski on aastast 2019 ja 2020 teada vähemalt kolm juhtumit, kus vägivald jätkus ning muutus rängemaks ajal, kui vägivalda kasutanud isik osales tugigrupis. Spetsialistide hinnangul on tegu juhtumitega, kus on kontrolliv paarisuhtevägivald ning paarisuhe on jätkunud ja mees osaleb küll tugigrupi töös, kuid ei saa aru, et tema vägivaldne käitumine on probleem. Tulevikus selliste juhtumite ennetamiseks on plaanis kasutusele võtta süstemaatiline riskihindamine, pikemaajalisem individuaalne töö enne tugigruppi/koolitusgruppi suunamist ning süsteemsem koostöökohustus vägivalda kasutanud isikute nõustajatele ülejäänud koostöövõrgustikuga (sh ohvriabitöötajad, politseinikud, naiste tugikeskuste töötajad).

Rahvusvahelised uuringud näitavad, et tugigruppidel on statistiliselt oluline, kuid väike mõju vägivalda kordumise vähenemisele (5-10% suurem tõenäosus, et vägivald ei kordu)¹⁵. Lisaks vägivalda ennetamisele paranevad suhted lähedastega – suhtlus muutub avatumaks, toetavamaks ja vastastikku austavamaks¹⁶. Tugigrupis osalemisest olulisemat mõju on rahvusvahelistes uuringutes näidanud kogukondlik sekkumine, st vägivald mõistetakse hukka kõigi inimeste poolt ning kogukond ühiselt töötab selle nimel, et vägivald ei korduks¹⁷. Seetõttu on väga oluline koostöövõrgustiku ühine tegutsemine.

¹⁴ Konstabel, K. 2020. PREP üksikisikute koolituse mõju-uuringu tulemused. Veebis kättesaadav: <https://prep.ee/wp-content/uploads/2020/04/OWMR-2020.pdf>

¹⁵ Zarling, A., Bannon, S., & Berta, M. (2017). Evaluation of Acceptance and Commitment Therapy for Domestic Violence Offenders. *Psychology of Violence*.

¹⁶ Westmarland, N., & Kelly, L. (2013). Why Extending Measurements of 'Success' in Domestic Violence Perpetrator Programmes Matters for Social Work. *British Journal of Social Work*, 1092-1110.

¹⁷ Laing, L., Humphreys, C., & Cavanagh, K. (2013). *Social Work and Domestic Violence*. Los Angeles: SAGE.

Nõustamise rahastamine

Ohvriabiseaduse alusel on võimalik rahastada kuriteos kannatanu lähedase psühholoogilist nõustamist. Lähedaseks võib olla ka kuriteo toimepanija. Kannatanu soovil, lähisuhte jätkumisel ning kriminaalasja olemasolul pakub ohvriabi psühholoogilise nõustamise rahastamist vägivalda kasutanud isikule kannatanu lähedase psühholoogilise nõustamise kaudu. Rahastame ainult neid teenuse osutajaid, kes vastavad ohvriabiseaduses välja toodud tingimustele. Tugigrupi puhul peab vähemalt üks kahest grupijuhist vastama esitatud tingimustele. Toimepanijate psühholoogilist nõustamist kannatanu soovil rahastati kannatanu lähedase fondist 2020. aasta jaanuaris kuni augustis 81 vägivalda kasutanud isikule.

2018. aasta lõpus tegi Sotsiaalkindlustusamet riigihanke „Sotsiaalprogramm lähisuhtes vägivalda kasutanud meestele. Hanke tulemusel sõlmiti lepingud SA Väärtustades Elu koolitusprogrammi „PREP paarisuhtekoolitus“ rahastamiseks ning SA EELK Perekeskus programmi „Sisemine kindlus“ ja „Löömata teekond“ läbiviimiseks. 2020 I poolaastal läbis Sotsiaalkindlustusameti rahastuse kaudu programmi „Sisemine kindlus“ 25 osalejat, programmi "Löömata teekond“ 37 osalejat ja PREP paarisuhtekoolituse 43 inimest.

Sotsiaalkindlustusametil on plaanis detsembris 2020 saata välja uus pakkumuskutse, et leida teenuseosutajad, kes pakuksid nõustamist vägivalda kasutanud isikutele Sotsiaalministeeriumilt Sotsiaalkindlustusametile eraldatud rahaliste vahendite eest. Sotsiaalkindlustusamet on jätnud õiguse teenuseosutajatel küsida vägivalda kasutanud isikutelt omaosalust kuni 20% täiendavalt Sotsiaalkindlustusameti rahastusele. Regionaalse ja keelelise kattuvuse tagamiseks on plaanis hange 12 osas: 4 piirkonda ja 3 keelt.

Lisaks on programmides osalemise eest tasunud KOV-id, kliendid ise ning eraldi pakutakse sotsiaalprogramme vanglasüsteemis. Kolmanda sektori organisatsioonid on toetust saanud ka riiklikest ja rahvusvahelistest projektidest. Täpse ülevaate, kui palju ja kuidas on rahastatud tööd, saab organisatsioonidelt, kes täna vägivalda kasutanud isikutele nõustamist pakuvad.